

Deset let naší sociální politiky.

Po převratu připadl sociální péči z nejtěžších a nejdůležitějších úkolů, kterými se musil zabývat mladý náš stát. V bývalém Rakousku byla sociální péče poměrně zanedbávána; nově zřízené ministerstvo sociální péče nemohlo v krátké době svého působení — od 1. ledna 1918 — v těžkých dobách ku konci světové války valně prospěti. Sociální pojištění nebylo dojednáno, bytová tiseň byla zjevem trvalým, zastaralé chudinství nebylo reformováno, péči zdravotní prováděli jen činitelé samosprávních, péče o děti a nezuživce byla přenechána pouze soukromé dobročinnosti. K těmto poměrům přistoupila po převratu následkem demobilisace a zastavení válečného průmyslu nezaměstnanost; konečně i váleční invalidé a pozůstalí po zahynuvších vojínech očekávali zabezpečení své existence.

Mladý náš stát snažil se hned v prvých dobách dohoniti to, co bylo zanedbáno, aspoň v hlavních věcech. Všecka naše legislativa byla prováděna se zřetelem k zásadám sociální politiky a možno říci, že se dotýkala všech odvětví našeho hospodářského života a že nebála se řešiti ani problémy nejdůležitější.

Již 19. prosince 1918 přijalo revoluční Národní shromáždění — za souhlasu všech politických stran — zákon o osmihodinové době pracovní, který obsahuje také částečný zákaz noční práce a ochranu žen a mladistvých zaměstnanců.

Že mladá legislativa naše nebála se ani nejtěžších problémů, je zřejmo z toho, že zasáhla i do úpravy práce domácích dělníků zákonem z 12. prosince 1919, t. j. do poměru mezi podnikateli, zprostředkovateli a domácími dělníky. Zákon ten prohlašuje závaznost hromadných smluv, zavádí obligatorní mzdové úřady s funkcí smírčí a rozhodčí v případných mzdových sporech. Je to náš první sociálně politický zákon, který se neomezuje na pouhou ochranu zdraví dělnictva, nebo na stanovení nejvyšší pracovní doby, nýbrž klade základ k právně závaznému existenčnímu minimu zaměstnanců, stanovením minimálních mezd.

Zákonem o závodních výborech ze dne 12. srpna 1921 a před tím již zákonem ze dne 25. února 1920 o závodních a revírních radách hornických a o účasti zaměstnanců hornických při správě dolů a o jejich podílu na čistém zisku podniku bylo provedeno spolupůsobení při dozoru na udržování a provádění zákonných a úředních nařízení o ochraně dělnictva, hygieně provozu a o účasti při komisionálních řízeních. Zákon tyto povolávají dále zaměstnance k zprostředkování při vzniklých sporech, při propouštění zaměstnanců, k působení na zlepšení provozu, k nahlížení do účetní uzávěrky, k zasahování do administrace provozu, k vydávání pracovního řádu, k spolupůsobení při sjednávání kolektivních smluv atd.

Do oboru pracovního soudnictví zasáhl zákon z 11. března 1921 o stavebním ruchu, který zavedl rozhodčí soudy

m z d o v é v živnostech stavebních a v podnicích, které vyrábějí a dopravují stavební hmoty. Rovněž i živnostenská inspekce byla rozšířena na celou oblast republiky a byla podstatně zlepšena.

Péče o válečné poškozence byla upravena zákonem z 8. dubna 1919 a pozdějšími normami; byl stanoven pojem válečného poškozence a byla vyslovena povinnost státu o ně pečovat. Péče ta ovšem se nevyčerpává pouze vyplácením požitků zaopatřovacích, nýbrž musí se snažiti také o to, aby váleční poškozenci stali se platnými členy lidské společnosti a aby jejich existence byla trvale zabezpečena.

Z prostředkování práce, jako preventivní opatření k čelení nezaměstnanosti bylo upraveno na podkladě veřejnoprávním.

Bytová péče musila se snažiti nejprve zabezpečiti dosavadní nájemníky před neodůvodněnou výpovědí z bytů a před nemírným zvyšováním nájemného a dáti lidem bez přístřeší možnost bydlení. Positivní péče státu o vybudování nových bytů byla provedena zákonem a následujícími pak normami o stavebním ruchu; původní zákony udílely podporu pouze obcím, okresům, župám a obecně prospěšným družstvům stavebním, pozdější však zaručují podporu i soukromníkům.

Péče o děti byla jednak upravena zmíněným již zákonem o osmihodinné době pracovní, jednak zákonem z měsíce července 1919, který normuje zaměstnávání dětí vlastních nebo cizích v hospodářství a v domácnosti rodičů nebo příbuzných a zákonem z měsíce června r. 1921, který podrobuje veřejnému dozoru všechny děti v cizí péči, t. j. v péči jiné než vlastních rodičů, dále děti nemanželské vůbec. Státní správě byl zabezpečen účinný dohled ke všem ústavům a zařízením nejrozmanitějších odvětví péče o mládež.

Pozemková reforma náleží také k nejdůležitějším sociálně-hospodářským reformám. Již 9. listopadu 1918 byl usnesen Národním shromážděním zákon o obstavení velkostatků, 16. dubna 1919 zákon záborový, 27. května 1919 zákon o výkupu dlouhodobých pachtů. Zákonem o hospodaření na zabránění majetku pozemkovém ze dne 12. února 1920 byly vydány předpisy, jimiž měla býti zabezpečena integrita zabraného majetku pro účely pozemkové reformy a zákonem úvěrovým ze dne 11. března 1920 byly vydány normy o úvěrové pomoci nabyvatelům půdy. Také ochraně drobných pachtýřů na nezabrané půdě byla věnována péče celou řadou zákonů. Prováděním pozemkové reformy, t. j. zabíráním velkostatků a přidělem půdy nastala potřeba zjistiti a zabezpečiti nároky zaměstnanců na zabraných velkostatkách i pensistů velkostatkářských; zákonem z roku 1922 byl zřízen fond pro zaopatření zaměstnanců velkostatků.

Důležitým doplňkem zákona o osmihodinné době pracovní jsou zákony o placené dovolené zaměstnanců. Také kontrahování kolektivních smluv, jimiž rozumíme zpravidla hromadné smlouvy o podmínkách mzdo-

vých a pracovních, uzavřené pro větší počet zaměstnanců mezi odborovými organizacemi zaměstnavatelskými a zaměstnaneckými, přispělo k urovnání pracovních poměrů.

Vystěhovalectví, které je vážným problémem naší republiky, je upraveno zákonem vystěhovaleckým; zákon ten má za účel hlavně ochranu vystěhovatele po stránce sociální i politické.

V oboru sociálního pojištění převzala naše republika vybudované pojištění úrazové, nemocenské pojištění průmyslových dělníků, provisijní pojištění horníků a pensijní pojištění soukromých úředníků a zřízců. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi platila pouze ustanovení o nemocenském a úrazovém pojištění zaměstnanců živnostenských a obchodních, o pomocné pokladně pro zemědělské dělníky a čeledíny a o bratrských pokladnách hornických. Úkolem našeho státu bylo tudíž jednak upravit a změněným poměrům přizpůsobiti dosavadní složky sociálního pojištění, jednak unifikovati sociálně pojišťovací zákonodárství pro celé území republiky a konečně doplniti mezery dosavadního sociálního pojištění. Prvým úkolem byl splněn novelami k úrazovému zákonu, k zákonu nemocenskému a provisijnímu, jakož i novelou k zákonu pensijnímu; drahotní poměry vyvolaly pak potřebu zvláštních drahotních přídávků k pensijním a jiným důchodům. Unifikace byla prováděna postupně v oboru všech existujících odvětví sociálního pojištění. Nejdůležitější úkol spočíval ovšem v doplnění našeho sociálního pojištění; ve směru tomto byly dosud vydány čtyři důležité zákony: o pojištění osob nesamostatně výdělečně činných pro případ nemoci, invalidity a stáří, o pojištění osob samostatně hospodařících pro případ invalidity a stáří, o nemocenském pojištění veřejných zaměstnanců a konečně patří sem také zákon, zabývající se zajištěním pro případ nezaviněné nezaměstnanosti. Ze zákonů právě zmíněných vešly již všechny v účinnost, kromě zákona o pojištění osob samostatně hospodařících pro případ invalidity a stáří.

Na sklonku desítiletého trvání našeho státu připravuje se vydání nového zákona pensijního pro zaměstnance ve vyšších službách, nového zákona o nemocenském pojištění těchže zaměstnanců a novelisace zákona o pojištění zaměstnanců pro případ invalidity, nemoci a stáří. Konečně bude nutno v dohledné době přikročiti také k úpravě zákona provisijního a k úpravě zákonů, týkajících se nezaměstnanosti; na poli tomto nabývají čím dále tím více převahy hlasy, naléhající na provedení řádného pojištění pro případ nezaměstnanosti místo dosavadního systému gentského. Vývoj našeho sociálního pojištění směřuje k tomu, že budeme míti u nás pravděpodobně brzy úplně samostatné pojištění zaměstnanců ve vyšších službách, které bude odděleno od pojištění zaměstnanců, pracujících fysicky.

Vědeckou oporou je naší sociální politice Sociální ústav Československé republiky, zřízený v roce 1920 při ministerstvu sociální péče. Úkolem ústavu toho je sbí-

rati sociálně politický materiál, studovati sociální vědy a šířiti poznatky sociálních věd. K ústavu přičleněna jest obsáhlá knihovna a sociální archiv.

Z toho, co bylo právě uvedeno, jest zřejmo, že sociální správa a péče Československé republiky zasahuje do oborů nejrozsáhlejších a že jí bylo docíleno výsledků nanejvýše pozoruhodných. V oboru dělnické ochrany, sociálního pojišťování, péče o nezaměstnané, o válečné poškozence, o děti a osoby jinak bezmocné, péče bytové a družstevní závodí náš stát s nejpokročilejšími státy evropskými. Bude třeba ovšem ještě dalšího vývoje a další práce, která, byť by postupovala pomalu, přece bude tím cennější, bude-li se pohybovati v rámci hospodářské kapacity státu.

V Praze dne 10. září 1928.

Dr. Alois J. Jindřich.

Naše statistika v prvních desíti letech po převratu.

Země naše měly před převratem dva statistické úřady: byla to především Zemská statistická kancelář království Českého, zřízená při zemském výboru a pak statistická kancelář král. hlav. města Prahy.

Po převratu ovšem musila býti zcela nově vytvořena státní služba statistická, jejíž organisace spočívá ve svém základě v tom, že jest zde jednak sbor, statistická rada státní, sestávající ze členů volených zájmovými korporacemi a pód. i jmenovaných činiteli vládními, který se usnáší o tom, co se má statisticky zjišťovati, jakou metodou a kterými orgány, a který má dále i funkci poradní, jednak jako výkonný orgán státní úřad statistický, který vlastní službu statistickou dle pracovního plánu statistickou radou státní *) předepsaného vykonává.

Základním zákonem pro organisaci naší státní služby statistické jest zákon ze dne 28. ledna 1919, č. 49 Sb. z. a n. o organisaci statistické služby. Dle § 1 službu státní statistiky organisovati, řídit i prováděti bude pro obvod celé republiky Československé

a) St. r. st., jakožto orgán poradní a usnášející,

b) S. Ú. S., jakožto orgán výkonný.

Dle § 2 St. r. st. i S. Ú. S. jsou bezprostředně podřízeny předsedovi ministerstva. V čele st. r. st. a zároveň S. Ú. S. stojí odborový přednosta jako předseda.

*) Nadále bude užíváno zkratk: místo statistická rada státní st. r. st. a místo státní úřad statistický SÚS.